

ЗА АГРЕСИЯТА ПРИ ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Даниела Димитрова

Целодневна детска градина 35 „Изворче“ – Шумен

Агресивността е нормална част от развитието на детето. Агресивните деца виждат света като враждебно място. Те откриват в чуждите действия много повече враждебност и злонамереност в сравнение с неагресивните деца.

Във възрастта между 2 и 4 години повечето деца грабят играчки от ръцете на другите, удрят, ритат или си крещят до посиняване едно на друго от време на време. Понякога причината е просто страх – детето може да нападне, ако например се чувства изместено от друго дете. Други възможни причини се дължат по-малко на инстинкт и повече на конкретни обстоятелства.

Деца проявяват агресивност, когато са ощетени от родителите си и обикновено тази агресивност е физическа (удряне, блъскане), докато 4–7-годишните деца проявяват агресивност в конфликтите с връстниците и тази агресивност е вербална (обиди, присмех).

Поведението на агресивното дете е познато на всички. Това дете бие роднини и приятели, кара се с всекиго, то е вулгарно, по физически или словесен начин притеснява околните. Неговото поведение е устойчиво на промени. Такова дете често оказва отрицателно влияние на групата, след известно време и други деца от групата започват да се държат по същия начин. Агресивното дете влияе отрицателно и само на себе си, то се сблъсква с изолацията на обкръжението. Детето е отхвърлено от групата, а това влияе за оформяне на негативна самооценка у него. За да поправи своята позиция в групата и самооценката си, то често се стреми да придобие доминираща позиция чрез агресивно поведение спрямо другите.

Агресивните реакции на децата са много разнообразни и се проявяват по различен начин:

- насочени са към обкръжаващата среда и околните (хетероагресия);
- насочени са към собствената личност (автоагресия).

Като поведенчески акт агресията има цел и план на действие, тоест тя е мотивирана. Проявите на агресия могат да са реакция на външно насилие, да са планирани и изпълнени вследствие на собствена ценностна позиция на субекта. Агресивното поведение е поредица от агресивни действия по отношение на едно или повече лица. То има ярко изразен социален характер, защото винаги

съществува двустранност в отношенията между агресора и обекта на агресия. Всички лица, които извършват агресивни действия и постъпки, се отнасят към групата на агресивните. Мотивите за агресивни действия се свеждат до:

- търсене на лична изгода;
- облагодетелстване;
- нанасяне на вреда;
- злепоставяне – този мотив е свързан с инструменталната агресия.

Формирането на агресивността започва едновременно с появата на първите прости емоционални реакции по време на ранното детство. Не се знае естеството на първата реакция на гнева, но Х. Конрад твърди, че тя е вродена, биологична. Това е стадий на простите ефективни реакции, при които могат да се появяват и усвоени реакции на гнева в различни ситуации.

Вторият стадий обхваща оформянето на прости, свързани с гнева, модели на поведение и техните последиствия, като например пристъпи на лошо настроение, удряния, побутвания, плач, бой, главно на други деца, но без стремеж за нанасяване или нанасяне на вреда.

В третия стадий се оформя система от убеждения по отношение на обкръжаващата среда. През това време детето забелязва преди всичко емоционалните връзки между себе си и околните. В резултат на собствения си опит то може да определи обкръжението като неприятелско, заплашващо, непредвидливо доверие, което го принуждава да се концентрира върху себе си с готовност за самозащита и реагиране в защита на собственото „Аз“.

През четвъртия стадий се оформя първият действителен мотив за агресия. Детето започва да разбира какво страдание може да търпи друго лице в резултат на агресивното му поведение. Започва да избира такива действия, които предизвикват страдание у другите, в резултат на което изпитва някакво удовлетворение. Започва да разбира, че агресията може да бъде подходящ начин за разрешаване на конфликти и излизане от състояние на разстройство.

Петият стадий е характерен с това, че детето придобива способността да определя действителната насока на агресивното си поведение, адекватно разграничава и определя агресивното поведение.

Последният, шести стадий, е този, в който детето подлага агресията на морална оценка с категориите добро и лошо. Развитието на оценките, благоприятстващи формирането на мотивация към агресия, протича например от благосклонността и оценката като метод за възстановяване на равновесието през нейното оправдаване като начин за самозащита или защита на други лица. Формира се и нагласата за въздържане от агресията, която намалява агресивното поведение.

Какво можете да направите срещу агресията в дома или в групата в детската градина?

Реагирайте бързо. Опитайте се да отреагирате веднага, когато забележите, че детето става агресивно. Безполезно е да чакате да удари друго дете за трети

път, преди да кажете „Стига“ (особено ако сте го повторили десетина пъти през последния час). Най-добре е всеки път да му давате ясно да разбере, че прави нещо лошо. Отстранете детето от ситуацията за кратко на друго място – да постои там 3-4 минути – е достатъчно за дете на тази възраст.

Идеята е да свърже поведението си с последствията и да разбере че ако удря или хапе, ще пропусне от веселбата. Независимо колко сте ядосани, се опитайте да не крещите и да не му казвате, че е лошо. Вместо да го накара да промени държанието си, такава реакция от страна на родителя или учителя би му показала, че вербалната и физическата агресия са начин на поведение, когато си ядосан. Вместо това дайте добър пример, като се контролирате и спокойно отстраните детето от спорната ситуация.

Придържайте се към този план. Доколкото е възможно, отреагирайте на агресивното поведение винаги по един и същ начин.

Колкото по-предвидима е реакцията ни, толкова по-бързо ще изградим определен модел, който детето ще разпознава и очаква. Резултатът ще бъде, че детето ще осъзнае, че ако се държи зле, ще бъде отстранено от игрите – това е първата крачка към контролиране на собственото поведение.

Говорете. Оставете детето да се успокои, а после спокойно обсъдете какво се е случило. Най-подходящото време за това е, когато то се е укротило и преди да е забравило случката – в идеалния случай, между половин и един час по-късно. Попитайте дали може да ви обясни каква е била причината за избухването. Обяснете, че е нормално да се ядосаш понякога, но не е хубаво да блъскаш, удряш, риташ и хапеш. Предложете на детето други начини да покаже колко е ядосано – например да ритя топка, да удря по възглавницата, да намери възрастен, който да посредничи в спора или просто да изкаже на глас чувствата си.

Вместо да обръщате внимание на детето само когато се държи лошо, опитайте се да забележите и когато се държи добре – например, когато моли да си поиграе на компютърната игра, а не грабва направо мишката, или когато отстъпва люлката на чакащо дете. Кажете му колко се гордеете с него. Покажете му, че самоконтролът и мирното решаване на конфликти са по-удовлетворяващи и дават по-добри резултати, отколкото блъскането на децата. Сложете например специален календар на вратата на хладилника или на стената в детската стая и награждавайте детето с пъстър стикер, когато е съумяло да се сдържа.

Как да научим детето да не удря другарчетата си и да не граби играчките им?

Във възрастта между 3 и 4 години децата стигат до етап, в който могат да използват думи вместо действия, за да изразят чувствата си. Това е чудесен момент да започнете да учите детето си как да казва какво чувства, вместо да го показва. Окуражавайте го да казва „много ме ядоса“, когато има желание да удари.

Наблюдавайте внимателно детето. Ако започне да хапе, да удря, да драска или да скубе, се намесете незабавно. Нежно го дръпнете настрани и му каже-

те, че това, което прави, не е хубаво. Може да се наложи да го отдалечите от приятелчетата му за няколко минути, докато се успокои.

Гледайте дали в държанието му има някакъв модел – може да откриете, че определени ситуации го предизвикват. Детето може да започне да удря например, когато някое другарче отказва да му върне любимото влакче. За да избегнете това, махнете настрана любимите играчки и оставете не толкова обичаните наоколо, за да си ги поделят.

Играйте на игри, които учат на съвместни действия. Играете ли „наужким“, например да се играе на къща, помага да научите детето да работи съвместно с някого. Понеже този род игри наблягат на ролите, те учат детето също така да изразява с думи чувствата си.

Ако се ядоса по време на играта, подтикнете го да говори за чувствата си. Имате възможност чрез игровия елемент да коригирате и да посочите правилния начин на поведение, който детето впоследствие с удоволствие ще сравнява и ще се опитва да „възпитава“ и при другите.

Намерете му нови приятели. Възметте предвид възможността приятелчетата на детето, към които е насочена агресията му, просто да не са подходящата компания за него. Ако ударите и грабенето на играчки се появяват главно при игрите с 2–3 едни и същи деца всеки път, може би е време да му помогнете да си намери други другарчета за игра. Броят на децата, с които играе, също може да бъде проблем. Удрянето може да бъде например начин детето да привлича вниманието на деца, които не го забелязват.

Възнаграждавайте доброто държание. Децата на тази възраст реагират положително на похвала, така че осигурете им я. Ако детето ви играе с другите и си поделя играчките, кажете му своето одобрение. Ако каже на приятелите си, че е ядосано вместо да им се нахвърли, дръпнете го после настрана и му кажете колко сте горди с него. Когато става въпрос за справяне с агресивното поведение, най-вероятно ще установите, че похвалата е много по-ефикасна от наказанията.

Помогнете на детето да разбира чувствата си. Макар децата на възраст 3–4 години да започват да разбират какво са емоциите, те често не схващат разликата между тях и не знаят по какъв начин най-добре да ги изразяват. Има много чудесни детски книжки, които окуражават децата да разпознават емоциите си и да говорят за тях. Да помогнете на детето да даде име на това, което чувства, ще го накара по-малко да изразява с действия емоциите си.

Трудно е да се каже дали склонността към агресивност е наследствено обусловена или придобита. Със сигурност обаче може да се каже, че много от агресивните форми на поведение се овладяват още в детството.

Daniela Dimitrova
✉ Kindergarten 35 “Izvorche”
9700, Shumen, Bulgaria
e-mail: zdg35@abv.bg